

**Przekład na peryferiach
kanonu literackiego i normy językowej:
ukraińska wersja *Lubiewa*
Michała Witkowskiego**

Translating on the Periphery of the Literary Canon
and the Linguistic Norm: The Ukrainian Version of
Michał Witkowski's *Lovetown*

Andrij Saweńc

 <https://orcid.org/0000-0003-2378-3688>

THE JOHN PAUL II CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN
sawenec@kul.pl

Data zgłoszenia: 25.02.2019 r. | Data akceptacji: 10.02.2020 r.

ABSTRACT | The paper focuses on the Ukrainian translation of Michał Witkowski's *Lovetown*, published in 2006, in the context of social and cultural background of today's Ukraine. The decision of the translator Andrii Bondar to render the text into Ukrainian may be regarded as an aesthetic gesture directed against traditional patterns and models in the target literature. This decision finds its logical continuation in the translator's approach to rendering the original stylistic pattern, which results in a series of shifts in register from neutral to colloquial and from colloquial to vulgar. This strategy is rather peripheral for the translation traditions of the target literary culture.

KEYWORDS | gay literature, literary canon, linguistic norm, vulgarization of language in translation

Wstęp. Peryferie w literaturze a literatury peryferyjne

Nie będzie przesadą stwierdzenie, że w języku polskim, podobnie jak w wielu innych, pojęcie peryferyjności jest dość mocno obciążone konotacjami ujemnymi: usytuowanie przestrzenne pewnego przedmiotu lub zjawiska na peryferiach, na uboczu, skutkuje postrzeganiem go jako mniej ważnego, drugorzędowego¹. Jednocześnie we współczesnym dyskursie nauk humanistycznych i społecznych nie jest czymś odosobnionym zjawisko podważenia tej perspektywy, a wręcz jej odwrócenia. Swego czasu Grzegorz Babiński zwracał uwagę na to, że „przejściowy i niedookreślony charakter pogranicza i zamieszkujących je społeczności może rodzić większą otwartość i tolerancję. Częściej spotykana inność, która może nawet stać się częścią swojskości, pozwala postrzegać odmienność jako coś normalnego”². Ryszard Kaczmarek z kolei upatrywał konstytutywną cechę pograniczy w tzw. pograniczności rozumianej jako „peryferyjność, ale nie traktowana z tego powodu jako coś negatywnego, lecz tworząca samoistnie pozytywne wartości”³. Wydaje się, że obie obserwacje poczynione w odniesieniu do procesów zachodzących odpowiednio na polsko-ukraińskim i polsko-niemieckim pograniczu kulturowym można przenieść na obszary pogranicza mającego wymiar nieco bardziej abstrakcyjny, a mianowicie peryferie praktyk kulturowych, w tym przypadku przekładu.

Próba spojrzenia na ukraińskie tłumaczenie powieści Michała Witkowskiego *Lubiewo* przez pryzmat kategorii peryferyjności jest usprawiedliwiona co najmniej z kilku powodów. Po pierwsze, literatura queerowa, nieheteronormatywna czy gejowska w większości narodowych kanonów literackich jest skazana na status podrzędny, marginalny, peryferyjny. Nie zagłębiając się w przyczyny i uwarunkowania społeczne tego faktu, można stwierdzić, że po dzieła tego gatunku sięga — przynajmniej w Europie Wschodniej — czytelnik raczej niszowy. Korpus utworów reprezentujący tę tematykę siłą rzeczy ma wartość znikomą w skali całości literatury tłumaczonej na dany język, a co za tym idzie — tłumaczenia tych utworów nie cieszą się zbyt dużą uwagą badaczy przekładu (aczkolwiek nie sposób nie wspomnieć w tym kontekście prac autorstwa Keitha Harveya z USA⁴ czy Mateusza Króla

- 1 Por. M. Szymczak, red., 1999: *Słownik języka polskiego PWN*. T. 2. Warszawa, PWN, s. 612.
- 2 G. Babiński, 1997: *Pogranicze polsko-ukraińskie: etniczność, zróżnicowanie religijne, tożsamość*. Kraków, Nomos, s. 60.
- 3 R. Kaczmarek, 2010: *Województwo śląskie — szanse dla regionu historycznego pogranicza w XX wieku*. „Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa”, nr 1, s. 53.
- 4 Zob. np. K. Harvey, 1998: *Translating Camp Talk: Gay Identities and Cultural Transfer*. „The Translator”, t. 4, nr 2, s. 295—320; K. Harvey, 2000: *Gay Community, Gay*

z Polski⁵), co wcale nie oznacza, że procesy zachodzące w ramach tego zjawiska nie zasługują na większą uwagę translatołogów.

I wreszcie poruszenie tematu peryferyjności w kontekście przekładu literackiego prowokuje do przypomnienia klasycznego już studium Itamara Evena-Zohara dotyczącego miejsca literatury tłumaczonej w docelowym polisystemie literackim, które zdaniem badacza jest miejscem centralnym w trzech podstawowych przypadkach:

- ♦ kiedy polisystem jeszcze się nie skryształizował, to znaczy kiedy literatura jest „młoda”, trwa proces jej powstawania;
- ♦ kiedy literatura jest albo „peryferyjna” (w obrębie dużej grupy skorelowanych literatur), albo „słaba”, albo też przejawia obie te cechy;
- ♦ kiedy w dziejach literatury następują punkty zwrotne, momenty kryzysowe lub kiedy tworzy się w niej pewnego rodzaju próżnia literacka⁶.

Nie jest celem tego tekstu próba uzasadnienia statusu literatury ukraińskiej — która w kontekście poruszonego tematu zajmuje miejsce literatury docelowej — jako „słabej” albo „peryferyjnej” (co byłoby niemożliwe bez uwzględnienia konkretnego układu odniesienia w danym momencie historycznym). Na pewno nie jest to przypadek literatury „młodej”, ramy chronologiczne i dynamika rozwoju literatury ukraińskiej bardziej przypominają bowiem te charakterystyczne dla innych literatur Europy Środkowej i Wschodniej, których powstawanie i rozwój przypadły na epokę dużo wcześniejszą niż — przykładowo — okres kształtowania się rozpatrywanej przez I. Evena-Zohara literatury izraelskiej w języku hebrajskim⁷. Literatura tłumaczona zajmuje w ukraińskim polisystemie literackim miejsce jeśli nie centralne, to przynajmniej doniosłe. Według danych Narodowej Izby Książkowej w 2016 roku liczba tytułów przetłumaczonych książek i broszur wynosiła nieco ponad 11,5 procent ogólnej liczby opublikowanych tytułów, a w pierwszej połowie 2017 roku — nieco ponad 12 procent⁸

Identity and the Translated Text. „TTR: traduction, terminologie, rédaction”, t. 13, nr 1, s. 137—165.

- 5 M. Król, 2016: *To queer or not to queer?: teoria i praktyka tłumaczenia queerowego*. „Między Oryginałem a Przekładem”, t. 32, s. 9—23; M. Król, 2018: *The traps of normativity: queer (and) translation praxis*. W: L. Harmon, D. Osuchowska, eds.: *Translation Studies across the Boundaries*. Berlin, Peter Lang, s. 129—142.
- 6 I. Even-Zohar, 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. M. Heydel, przeł. W: M. Heydel, P. Bukowski, red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków, Znak, s. 199.
- 7 Zob. szerzej: I. Even-Zohar, 1978: *Papers in Historical Poetics*. Tel Aviv, The Porter Institute for Poetics and Semiotics Tel Aviv University, s. 81.
- 8 Zob.: S. Burák, 2017: *Potočná statistika knigovidanná: perše pivriččâ 2017 roku*. „Visnik Knižkovoï palati”, nr 7, s. 4. Warto zastrzec, że statystyka ta dotyczy całości produkcji wydawniczej.

(dla porównania w 2016 roku 21% tytułów opublikowanych w Polsce stanowiły przekłady z języków obcych, co jest zbliżone do średnich wskaźników w skali co najmniej dwóch ostatnich dekad⁹). Próba zastanowienia się nad kwestią centralnego i peryferyjnego statusu w obrębie sąsiednich literatur słowiańskich niewątpliwie posłużyłaby ukazaniu wzajemnych inspiracji, niesłabnącego zainteresowania literaturą najbliższych sąsiadów na przestrzeni ostatnich dekad, a przy tym prób wypełnienia pewnych nisz w literaturze docelowej, importu do niej zjawisk dotychczas w niej nieobecnych lub gorzej reprezentowanych (co trafnie egzemplifikuje tytuł artykułu Piotra Bratkowskiego z połowy lat 90. poświęconego twórczości Jurija Andruchowycza: *Nie mamy takiego pisarza*¹⁰). To właśnie pojęcie „próżni literackiej” może być zatem jedną z użytecznych kategorii w próbie opisu polsko-ukraińskich relacji przekładowych w dziedzinie literatury pięknej.

I. Even-Zohar zauważył, że „nierządkiem to właśnie najważniejsi pisarze danego czasu tworzą najwyrazistsze i najwyżej cenione przekłady”¹¹. W realiach ukraińskich, co ciekawe, na przestrzeni dekad twórczość translatorska zajmowała bardzo ważne miejsce w dorobku najwybitniejszych twórców literatury, co podkreśla między innymi Maksym Stricha, który dochodzi do wniosku, że praktyka przekładu literackiego nie uzyskiwała tak dużego znaczenia w „wielkich” sąsiednich literaturach (odnotowując skądinąd spory dorobek tłumaczeniowy wielu kluczowych polskich pisarzy)¹². Działo się tak między innymi z tego powodu, że w warunkach bezpieczeństwa (lub radzieckiej quasi-państwowości) twórcy literatury postrzegali przekład w kategoriach misji kulturo- i językotwórczej, poza tym w okresie radzieckim tłumaczenie literackie stało się swoistą niszą, w której pisarze mogli realizować potencjał twórczy w warunkach ograniczonej swobody twórczej. Co ciekawe, obecnie w literaturze ukraińskiej prawidłowość ta jest obserwowana tak samo wyraźnie, podczas gdy w kontekście polskim już niekoniecznie. W stopniu zbliżonym do tego, w jakim łączą twórczość oryginalną i tłumaczeniową twórcy tacy jak Bohdan Zadura czy Jacek Dehnel, na gruncie ukraińskim dużo tłumaczą znani przede wszystkim jako pisarze (poeci, krytycy): Jurij Andruchowycz, Sofija Andruchowycz, Natalka Biłocerkiweć, Ołeksandr Bojczenko, Andrij Bondar, Kateryna Kałytko, Marianna Kijanowska, Jewhenija Kononenko, Łeonid Kononowycz, Hałyna Kruk, Andrij Lubka, Kateryna Mychalicyna, Ostap Sływyński, Natalka Śniadanko, Iryna Szuwałowa, Jurij

9 Zob.: O. Dawidowicz-Chymkowska, oprac., 2017: *Ruch Wydawniczy w Liczbach*. T. 63: *2016 Książki*. Warszawa, Biblioteka Narodowa, s. 33.

10 P. Bratkowski, 1996: *Nie mamy takiego pisarza*. „Gazeta Wyborcza”, nr 56, s. 10.

11 I. Even-Zohar, 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej...*, s. 198.

12 M. Striha, 2006: *Ukraińskij hudożnij pereklad: miż literaturoū j naciëtvorennâm*. Kiïv, Fakt, s. 12.

Wynnyczuk, Serhij Żadan oraz wielu innych rozpoznawalnych autorów. Właśnie jeden z nich, poeta, tłumacz i felietonista Andrij Bondar, dokonał tłumaczenia rozpatrywanego w dalszej części artykułu.

Lubiewo a peryferie ukraińskiego kanonu literackiego i debaty społecznej

Mimo że powieść gejowska¹³ zajmuje dość peryferyjne miejsce w systemie gatunków literackich w dzisiejszej polskiej kulturze literackiej¹⁴, można zaryzykować stwierdzenie, że mówienie o *Lubiewie* Michała Witkowskiego, bodajże najgłośniejszym przykładzie gatunku, w kontekście zjawiska peryferyjności wydaje się nieco przewrotne, biorąc pod uwagę pozycję, jaką powieść Witkowskiego zajęła w procesie literackim, liczbę jej reedycji, nagród i nominacji do nagród, adaptacje sceniczne oraz artykuły naukowe na jej temat¹⁵. *Lubiewo* zyskało szeroki rozgłos i utorowało w Polsce drogę licznym książkom reprezentującym segment powieści gejowskiej takich twórców, jak Marcin Szczygielski, Bartosz Żurawiecki, Mikołaj Milcke i inni. Co więcej, powieść zrobiła karierę

-
- 13 Na cechach charakterystycznych i kryteriach odniesienia utworów literackich do tego gatunku skupiali się m.in.: P. Potrykus-Woźniak, 2010: *Słownik nowych gatunków i zjawisk literackich*. Warszawa, PWN; A. Jackowiak, 2014: *Poetyka (nie)wyróżnialnego pożądania, czyli zarys historii powieści gejowskiej w Polsce na tle socjologiczno-kulturowym*. „Studia Europaea Gnesnensia”, nr 10, s. 170—171. Jednocześnie Aleksandra Szymił, analizując w 2014 roku tłumaczenie powieści Witkowskiego na język angielski, stwierdziła, że „[w] Polsce nie istnieje właściwie kategoria »powieść gejowska«. Co prawda etykieta ta bywa używana w dyskursie akademickim, ale nie ma odbicia w rzeczywistości wydawniczej”. A. Szymił, 2014: *Lovetown. Kilka uwag o angielskim tłumaczeniu „Lubiewa”*. „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka”, nr 23, s. 271.
- 14 Na temat literatury homoseksualnej w kontekście kanonu literatury polskiej zob. m.in.: I. Iwasiów, 2001: *Wokół pojęć: kanon, homoerotyzm, historia literatury*. „Katedra”, nr 1; B. Warkocki, 2007: *Homo niewiadomo. Polska proza wobec odmienności*. Warszawa, Wydawnictwo „Sic!”; W. Śmieja, 2008: *Kanon i kanony, czyli jak rozumieć pojęcie „literatura homoseksualna”?* „Teksty Drugie”, nr 1/2.
- 15 Problematyka samego tylko języka powieści poruszana jest m.in. w następujących publikacjach: A.S. Dyszak, 2012: *O socjolekcie gejów (na podstawie powieści Michała Witkowskiego Lubiewo)*. W: M. Karwatowska, J. Szpyra-Kozłowska, red.: *Oblicza płci. Język, kultura, edukacja*. Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 29—42; P. Wojtasik, 2016: *Homolektyk w homopowieści. Psychologiczno-socjologiczne aspekty języka środowiska homoseksualnego na podstawie powieści „Lubiewo” Michała Witkowskiego*. „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Językoznawstwo”, cz. 12, s. 197—209.

międzynarodową za sprawą tłumaczeń na kilkanaście języków¹⁶, które również stają się przedmiotem zainteresowania badaczy¹⁷. Dział kultury szwedzkiego tabloidu „Expressen” w 2015 roku zaliczył *Lubiewo* do kanonu literatury queerowej¹⁸, podczas gdy Marcin Kamiński w 2012 roku stwierdził, że powieść należy dziś „do kanonu najnowszej polskiej literatury”¹⁹. M. Witkowski bierze udział w licznych międzynarodowych targach książki i festiwalach literackich, przykładowo w 2010 roku był jednym z czterech reprezentantów Polski (obok Olgi Tokarczuk oraz Joanny i Michała Rusinków) na Międzynarodowym Festiwalu Książek w Edynburgu — największej imprezie tego rodzaju na świecie.

W dużo większym stopniu gatunek i konwencje *Lubiewa* wydają się peryferyjne dla docelowej, czyli ukraińskiej, kultury literackiej, do której weszło w 2006 roku tłumaczenie powieści dokonane przez A. Bondara²⁰, będące zarazem pierwszym spośród wszystkich przekładów powieści na inne języki. Przyjrzyjmy się zatem kontekstom, w jakich *Lubiewo* weszło w kulturę ukraińską, i roli, jaką w niej odegrało.

Po raz pierwszy wątki homoerotyczne pojawiły się w ukraińskim dyskursie literackim na początku XX wieku, przede wszystkim w powieści badacza orientalisty Ahatanheła Krymskiego *Andrij Łahowski* (dwie pierwsze części opublikowano w 1905 roku, całość dopiero w 1972 roku) oraz — w postaci bardzo subtelnej — w listach czołowych ukraińskich pisarek modernistycznych Łesi Ukrainki i Olhy Kobylanskiej będących — zdaniem Sołomiji Pawłyyczko — „wyrazem marzenia o miłości [...], fantazją lesbijską”²¹. Następnym autorem

16 Według danych Instytutu Książki dotychczas powieść *Lubiewo* została przetłumaczona na języki: ukraiński (2006), rosyjski (2007), fiński (2007), niemiecki (2007), francuski (2007), szwedzki (2008), hebrajski (2009), angielski (2010), niderlandzki (2010), węgierski (2010), hiszpański (2011), macedoński (2015), norweski (2015). Zob.: *Michał Witkowski*, [online]. Dostępne w Internecie: <https://instytutksiazki.pl/literatura,8,indeks-autorow,26,michal-witkowski,229.html?filter=W> [dostęp: 23.02.2019].

17 Zob. np.: A. Szymił, 2014: *Lovetown...*; M. Król, 2016: *To queer or not to queer?...*; M. Zakrzewska-Verdugo, 2016: *Przekład literacki jako problem filologiczno-kulturowy (na podstawie analizy tłumaczeń tekstów D. Masłowskiej, M. Witkowskiego i S. Shutego na język rosyjski)*. Niepublikowana praca doktorska. Olomuniec.

18 *Expressen Kulturs queera litteraturkanon*, [online]. „Expressen”, 31.06.2015. Dostępne w Internecie: <https://www.expressen.se/kultur/expressen-kulturs-queera-litteraturkanon/> [dostęp: 23.02.2019].

19 M. Kamiński, 2012: *Recenzja: „Wielki atlas ciot polskich” Michał Witkowski*. Dostępne w Internecie: <https://kultura.onet.pl/recenzje/recenzja-wielki-atlas-ciot-polskich-michal-witkowski/sj2zhnb> [dostęp: 23.02.2019].

20 M. Vitkovs'kij, 2006: *Htivná*. A. Bondar, tłum. Kiiv, Nora-Druk.

21 S. Pavličko, 1999: *Diskurs modernizmu v ukraïns'kij literaturi*. Kiiv, Libid', s. 86. O ile nie zaznaczono inaczej, tu i dalej tłumaczenia cytatów moje — A.S.

stawiającym w ukraińskim kontekście pytanie o miłość dwóch osób tej samej płci był Wiktor Petrow (Domontowycz) w powieści *Doktor Seraficus* napisanej w 1929 roku i po raz pierwszy opublikowanej w Niemczech w 1947 roku. Jeżeli chodzi o poezję homoerotyczną, chyba po raz pierwszy zaistniała ona w literaturze emigracyjnej, w wydanym w 1961 roku w Nowym Jorku tomiku Emmy Andijewskiej *Ryba i rozmiar*, pomyslanym jako mistyfikacja literacka — pseudotłumaczenia wierszy niejakiego Aristodimosa Lichnosa. Po czterdziestu latach poetka powróciła do tematyki homoerotycznej w tomiku *Fale* (2002) zawierającym cykl pseudotłumaczeń wierszy perskiego poety Talida Chatamiego. Sama autorka przyznała, że inspirując się lekturą *Pieśni Bilitis* Pierre'a Louysa, „pragnęła utwierdzić w literaturze ukraińskiej to, czego w niej nie było, ale w sposób lepszy niż w innych literaturach świata”²².

Tematyka homoerotyczna w XX-wiecznej literaturze ukraińskiej sprzed okresu transformacji była objęta tabu. Dopiero na początku XXI wieku wątki homoerotyczne znalazły w literaturze ukraińskiej bardziej otwarty wyraz. Za sprawą słabego obiegu informacji w dyskusji o pierwszej ukraińskiej powieści gejowskiej wymienia się aż trzy utwory:

- ♦ powieść *Diamantowa proteza (Nie będzie żadnego seksu)* Ołesia Barliha i Jurija Hanoszenki napisana w 2006 roku, ale dotychczas nieopublikowana;
- ♦ powieść fantastyczna *Na Marsa* Kostiantyna Iwatowycza, tworzącego pod pseudonimem Rayan Riener, napisana w roku 2012, a opublikowana w roku 2015;
- ♦ powieść *Ciepło jęgo dłoni* Jurija Jaremy opublikowana w roku 2015.

Tak poważne opóźnienie pojawienia się powieści gejowskiej jako gatunku oraz pierwszych jego realizacji nie jest w realiach ukraińskich przypadkowe. Mimo że Ukraina była pierwszym państwem na obszarze postsowieckim, w którym dokonano dekryminalizacji stosunków homoseksualnych (kilkanaście dni po przeprowadzeniu referendum potwierdzającego wyjście z ZSRR²³), nie można powiedzieć, że państwo i społeczeństwo ukraińskie na przestrzeni lat były przyjaźnie nastawione do mniejszości seksualnych. Jak stwierdziła w 2004 roku jedna z ważniejszych ukraińskich badaczek problematyki queer Marija Majerczyk,

na Ukrainie zarówno kultura klubowa i ruchy ochrony praw powstawały i kształtowały się (oraz nadal się rozwijają) chronologicznie prawie jednocześnie, równolegle, dlatego też dla ogółu geje, a tym bardziej lesbijki w naszym kraju „pojawił się” zniecka, masowo i prawie znikąd. Ta właśnie gwałtowność „pojawił się”

22 O. Ármak, 2016: *Gomoerotizm u súrrealističnijh onejričnijh svitah Emmi Andiëvs'koï*. „Ridnij kraj”, nr 1 (34), s. 100.

23 A. Gribanov, 2018: *Rajdużna kniga*. Kiïv, Centr „Naš svit”, s. 29.

(a tak naprawdę ujawnienia się) być może wyjaśnia obecny masowy, niepoddany refleksji lęk przed fantomem „propagandy homoseksualizmu”²⁴.

Cytat ten pochodzi z posłowania do wydanej w 2009 roku antologii literatury queer *120 stron Sodomy*, pierwszej na obszarze postsowieckim antologii literatury queer zawierającej utwory poetyckie i prozatorskie 30 autorów i autorek z 16 krajów Europy i Ameryki. To właśnie wprowadzenie tej książki do obiegu czytelniczego wiązało się z nagłośnionymi w mediach przejawami agresji ze strony środowisk prawicowych wymierzonej przeciwko twórcom i wydawcom antologii we wrześniu 2009 roku: pogromami księgarni we Lwowie i Kijowie, gdzie zorganizowano prezentacje tomu, oraz podpaleniem kijowskiej galerii, w której przeprowadzono debatę na temat homofobii. Z kolei we wrześniu 2017 roku część ukraińskiej opinii publicznej wzburzyły wydarzenia towarzyszące lwowskiej prezentacji oryginalnej książki *Maja i jej mamy* stworzonej przez pisarkę Łarysę Denysenko oraz ilustratorkę Mariję Foję: organizatorom prezentacji w ramach lwowskiego Forum Wydawców grożono pogromem (wcześniej tego samego roku książkę bez większych problemów prezentowano w Kijowie). Szum medialny wokół publikacji, na ogół pozytywnie przyjętej przez środowisko krytyków i ekspertów, niewątpliwie przyczynił się do podniesienia wyników jej sprzedaży, a zarazem do ożywienia debaty publicznej dotyczącej tematyki homoseksualnej w kulturze i społeczeństwie ukraińskim.

Spojrzenie na chronologię wymienionych przykładowych pozycji wydawniczych pozwala na stwierdzenie, że to właśnie tłumaczenia obcych utworów reprezentujących literaturę nieheteronormatywną przygotowały grunt dla pojawienia się oryginalnych publikacji. Stały się zatem wyraźną ilustracją stwierdzenia Marii Tymoczko i Edwina Gentzlera, że tłumaczenie jest „jednym z głównych literackich narzędzi wykorzystywanych przez rozmaite instytucje — systemy edukacyjne, wydawnictwa, instytucje kulturalne czy nawet rządy — do »manipulacji« danego społeczeństwa celem »stworzenia« »oczekiwanej« kultury»²⁵. Jednocześnie charakterystyczne jest to, że właśnie ukraińskie tłumaczenie *Lubiewa* jest co jakiś czas przywoływane jako punkt odniesienia w dyskursie dotyczącym reprezentacji tematyki homoseksualnej w tekstach kultury i debacie publicznej na Ukrainie. W kontekście skandali towarzyszących ukazaniu się antologii *120 stron Sodomy* i książki *Maja i jej mamy* do faktu bezproblemowego odbioru *Lubiewa* odwołują się Oleş Barlih i Wiktor

24 M. Maërčik, 2009: *Vtorgnenná gomoseksual'nosti*. W: Ī. Šuvalova, A. Pozdnáková, O. Barlig, red.: *120 storinok Sodomu. Sučasna svitova lesbi/gej/bi literatura: Kvir-antologija*. Kiiv, Kritika, s. xix.

25 M. Tymoczko, E. Gentzler, 2002: *Introduction*. W: M. Tymoczko, E. Gentzler, eds.: *Translation and Power*. Amherst and Boston, University of Massachusetts Press, s. xiii.

Nariżna²⁶. Co ciekawe, o powieści M. Witkowskiego wspominają nawet socjologowie Maksym Kasianczuk i Jewhen Leszczyński w artykule poświęconym tożsamościom społecznym homoseksualnych mężczyzn w społeczeństwie ukraińskim, odnotowując, że polski autor dokonał głębokiej analizy języka, bytu, wartości oraz innych cech przestrzeni społecznej tzw. *pikiety*²⁷.

W szerszym procesie osvajania dzisiejszego społeczeństwa ukraińskiego z problematyką stosunków nieheteronormatywnych oraz ich reprezentacji w kulturze należy mieć na uwadze również czynnik indywidualny, którym jest tłumacz. A. Bondara, jak sam przyznał, „*Lubiewo* zainteresowało wdzieraniem się w sferę tego, co jest niedozwolone i objęte tabu. Co w literaturze dla mnie ma znaczenie wyjątkowe”²⁸. Wybór *Lubiewa* przez pisarza o tradycyjnej orientacji płciowej staje się zatem swoistym gestem estetycznym (notabene właśnie A. Bondar napisał przedmowę do wspomnianej antologii *120 stron Sodomy*) wymierzonym przeciwko tradycyjnym wzorcom i schematom w rodzimej kulturze, a zarazem etycznym gestem solidarności, będącym lustrzanym odbiciem postawy Patricii Nell Warren, Amerykanki, która w połowie XX wieku utożsała się z marginalną wspólnotą poetów ukraińskich w USA. Logiczną kontynuację ten gest znalazł w warstwie językowej przekładu, w której podważone zostały uświęcone tradycją zasady tłumaczenia artystycznego w docelowej kulturze literackiej.

Tłumaczenie na peryferiach zwyczaju i normy językowej

Andrij Bondar, który jako tłumacz debiutował przekładem na język ukraiński powieści *Ferdydurke*, swoje podejście do tłumaczenia formułował w licznych wywiadach i wystąpieniach. Jedno z jego stwierdzeń, które padło w wywiadzie udzielonym dla portalu Sumno.com, jest szczególnie ważne w kontekście odтворzenia rejestru stylistycznego oryginału, w tym wymiaru obscenicznego, w tłumaczeniu *Lubiewa*:

- 26 *Irina Šuvalova ta Oles' Barlig: Brakuê golosu samoï LGBT-spil'noti*, [online]. Gej-Al'ans Ukraïna. Dostępne w Internecie: https://upogau.org/ru/ourview/ourview_1874.html [dostęp: 23.02.2019]; V. Nariżna, 2009: *Antologiâ kak postupok*. „Gendernye issledovaniâ”, nr 19, s. 342.
- 27 M.G. Kasânčuk, È.B. Lešins'kij, 2008: *Analiz social'nih ïdentičnostej čolovikiv, âki maût'.* Seks z čolovikami, v ukraïns'komu suspil'stvi (na prikladï Donec'koï oblasti). „Ukraïns'kij socium”, nr 3, s. 18.
- 28 Lemenger, [online]: *Andrij Bondar: „Mazohizm ï nekrofilîâ — ce risi, âki vkorîneni v ukraïns'komu harakteri”*. Dostępne w Internecie: <http://sumno.com/article/andrij-bondar-mazohizm-i-nekrofilija-tse-rysy-yaki/> [dostęp: 23.02.2019].

Zawsze mam tekst jako punkt wyjścia i staram się nie psuć go swoją obecnością. Bardzo zależy mi na oddaniu ducha tekstu, jego stylistyki. Należę do tych tłumaczy, którzy lubią dokładność w pracy. Z tego powodu nigdy nie podobała mi się ukraińska szkoła przekładu, która, mimo że zrobiła wiele dla kultury i słownictwa ukraińskiego, popsowała bardzo dużo tekstów. Uważano, że dla wzbogacenia stylistyki i języka można pójść drogą naśladowania tekstu, a nie jego tłumaczenia. Nie mogę czytać Garcíi Lorcki [Mykoły] Łukasza czy Słowackiego [Dmytro] Pawłyczki, bo to nie są García Lorca ani Słowacki, tylko Łukasz i Pawłyczko. Dlatego należę do tych tłumaczy, którzy *chuj* przetłumaczą jako *chuj*, a nie *penis*, *prącie*, *drąg* lub jakieś *motowidło*²⁹.

Kierując się tymi założeniami, w przekładzie *Lubiewa* tłumacz stara się oddać nacechowanie stylistyczne poszczególnych leksemów oryginalnego tekstu, stosując dosadny, ale autentyczny żywy język ulicy, na skutek czego wykracza poza normę literacką języka docelowego. Jak ilustruje przytoczony zestaw przykładów, w większości przypadków dla wyrazów kolokwialnych A. Bondar proponuje odpowiedniki kolokwialne, dla obscenicznych zaś obsceniczne, przełączając się między rejestrami (przykłady 1, 2, 5), sięgając po argotyzmy (przykład 3), zwracając uwagę na aspekty słowotwórcze (przykłady 4, 5):

- (1) Za **popitkę** wyciąga takie jakieś dwulitrowe kolorowe chemiczne **gówno** (s. 239)³⁰;
Для **запивону** дістає якесь дволітрове хімічне **гівно** (s. 217)³¹;
- (2) **Wypierdolimy** cię z bratcholem **równo**, a ty **wydrutujesz** nas z **połykiem** (s. 298);
Ми тебе грамотно **від’їбемо** з братаном, а ти в нас **відсмокчеш з проглотом** (s. 261);
- (3) Tylko na tiry, robić konkurencję **tirówkom** (s. 262);
Тільки на тирі, створювати конкуренцію **плечевухам** (s. 238);
- (4) No to skąd to **kurwiszcze** je bierze? (s. 208);
Ну то звідки ця **блядота** їх бере? (s. 186);
- (5) Te fatałaszki. Te **pierdołki**. Te **pizdryki** (s. 279);
Ті дурнички. Ті **хуйнюшки**. Ті **пиздюльки** (s. 250).

29 Ibidem.

30 Tu i dalej w tekście artykułu fragmenty *Lubiewa* są podane z zaznaczeniem w nawiasach numeru strony według będącego podstawą tłumaczenia drugiego wydania powieści: M. Witkowski, 2005: *Lubiewo*, wyd. 2, popr. i uzup. Kraków, Korporacja Ha!art.

31 Tu i w dalszej części artykułu po cytowanych fragmentach tłumaczenia *Lubiewa* podano w nawiasach numery strony według wydania: M. Vitkovs'kij, 2006: *Htivná...*

Równoległe w tłumaczeniu A. Bondara można zaobserwować tendencję do obniżenia rejestru stylistycznego, a wręcz wulgaryzacji. Stosowane przez tłumacza odpowiedniki leksykalne w wielu przypadkach przesuwają się na skali wulgarności od wyrazów neutralnych lub mniej nacechowanych do wulgaryzmów charakteryzujących się wysokim stopniem nacechowania³². W następnym zestawie przykładów ukazano zjawisko przesunięcia z rejestru neutralnego w potoczny:

- (6) zabawa ekscytuje, a **spełnienie**, jak to **spełnienie** (s. 13);
гра збуджує, а вже як **пруха**, то **пруха** (s. 9);
- (7) Znają tylko wyrazy takie jak „głód”, „**niespełnienie**” (s. 13);
Вони знають тільки такі слова, як «голод», «**непруха**» (s. 9);
- (8) Dookoła niej na dole płynęły **ścieki** śmierdzące jak wnętrze bramy w starym budownictwie (s. 27);
Довкола неї внизу плавали смердючі **сциклини**, як нутроці підворітні у старій кам'яниці (s. 21);
- (9) Minęło czasu mało wiele, Zdzicha wtenczas wszędzie się **onanizowała** (s. 181);
Небагато минуло часу, Ілона тоді всюди **дрочила** (s. 161);
- (10) Idę dalej i nagle wyłania się zza góry **kondomów** [...] jakaś przedwojenna diwa (s. 198);
Йду далі, й раптом з-за гори **гандонів** [...] виринає [...] якась довоєнна діва (s. 177).

Następny zestaw przykładów ilustruje zjawisko przesunięcia z potocznego rejestru do wulgarnego, w tym także oddanie kolokwialnego wyrazu argotyzmem (przykład 13):

- (11) spoglądając kątem oka na mężczyznę, który najczęściej wcale nie **sikał** (s. 28);
краєчком ока спостерігаючи за чоловіком, який найчастіше взагалі не **сцяв** (s. 22);
- (12) i jej piesek, co pobił rekord w **obsikiwaniu** drzew, bo całe życie w parkach, po pikietach, wszystkie pikiety w Polsce **obsikał**, każde drzewo, a teraz żeby tu kicał do nas każdą roślinkę [...] **obsikiwać!** (s. 237);
та її песик, який побив рекорд в **обсиканні** дерев, бо все життя по парках, по стометрівках, він всі стометрівки в Польщі **обісцяв**, а тепер щоб прискакав до нас **обсикати** кожну рослину (s. 216);

32 Na temat gradacyjnej charakterystyki wulgaryzmów zob.: M. Grochowski, 1996: *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*. Warszawa, PWN, s. 17.

- (13) Jutro nas wszystkie ze starej **paczki** do McDonaldsa na obiad zaprosiła! (s. 222);
Вона запросила нас усіх зі старої **шобли** на завтра до Макдональдса на обід! (s. 199);
- (14) A to zamknij na chwilę **jadaczkę** swoją! (s. 305);
Заткни на секунду свій **їбальник!** (s. 268).

Ostatni zestaw przykładów ilustruje zjawisko zastąpienia w tłumaczeniu wyrazu będącego wulgaryzmem referencyjno-obyczajowym lub wulgaryzmem systemowym o mniejszym stopniu nacechowania wulgaryzmem systemowym o bardzo wysokim stopniu nacechowania:

- (15) i zaraz zaczynają się **pieprzyć** (s. 117);
і вони одразу починають **їбатися** (s. 105);
- (16) Aż zjadła wszystko, przestała należeć do partii i wtedy oni ją wreszcie mogli **wyruchać** (s. 73);
Коли з'їла все, вона перестала бути членом партії, і тоді вони нарешті могли її **виїбати** (s. 63);
- (17) Ja chcę nieznanego, co mnie **wyrżnie** jak burą sukę (s. 143);
Я жадаю незнайомого, котрий **виїбе** мене, як останню суку (s. 130);
- (18) **spierdalaj** z mojego łóżka i mi o pięknych oczach nie mów! (s. 152);
уйобуй з мого ліжка і не кажи про мої гарні очі! (s. 137);
- (19) I **rozpierdala** o ziemię, wrzuca do stawku (s. 232);
І **розїбошує** об землю, жбурляє у ставок (s. 207).

Sama liczba przykładów świadczy o tym, że wulgaryzacja języka w tłumaczeniu *Lubiewa* jest raczej wynikiem konsekwentnej realizacji strategii tłumacza — można przypuszczać, że ukierunkowanej na osiągnięcie efektu wiarygodności, autentyczności brzmienia wypowiedzi narratora i postaci w określonych sytuacjach językowych. Nasuwa się w związku z tym porównanie z rosyjskim tłumaczeniem *Lubiewa*, w którym Magdalena Zakrzewska-Verdugo obserwuje, podobnie jak w tłumaczeniach powieści Sławomira Shutego i Doroty Masłowskiej, zjawisko eufemizacji³³, oraz z tłumaczeniem powieści na język francuski, w którym podobną tendencję obserwuje Mateusz Król³⁴. W każdym razie strategia A. Bondara wygląda dość egzotycznie nie tylko w kontekście uswięconej tradycją praktyki łagodzenia języka w ukraińskim tłumacze-

33 Zob. M. Zakrzewska-Verdugo, 2016: *Przekład literacki jako problem filologiczno-kulturowy...*, s. 143, 146, 151 i in.

34 M. Król, 2016: *To queer or no to queer?...*, s. 17.

niu, lecz także na tle analogicznych praktyk stosowanych w innych kulturach docelowych³⁵.

Podsumowanie

Chronologia wyraźnie wskazuje na to, że to właśnie wydane w 2006 roku ukraińskie tłumaczenie *Lubiewa* stało się tym pierwszym przykładem powieści gejowskiej lub szerzej — queerowej — jako osobnego gatunku, jeszcze zanim zostały opublikowane (lub przynajmniej zapowiedziane) pierwsze rodzime realizacje takiego gatunku. W literaturze ukraińskiej *Lubiewo* może więc być rozpatrywane jako wzorowy przykład mechanizmu opisanego przez twórcę teorii polisystemu Itamara Evena-Zohara, w ramach którego przekład staje się „sposobem na poszerzanie literackiego repertuaru”, a „poprzez dzieła obce wprowadza się do literatury rodzimej cechy (zarówno zasady, jak i elementy), które w niej uprzednio nie istniały”³⁶.

Zaobserwowana w tłumaczeniu A. Bondara tendencja do podwyższenia stopnia nienormatywności języka może być językowym wyrazem artykułowanej w teoriach Judith Butler i Eve Sedgwick, a obserwowanej przez M. Króla walki podmiotu (odmieńca/tłumacza) z władzą (czy wręcz „systemem-światem”) o niezależność i swobodę bycia „poprzez powtarzanie aktów performatywnych kreujących nienormatywną tożsamość, kreatywnie wykorzystując pęknięcia i rysy obecne w opresyjnych dyskursach władzy”³⁷. Zdaniem badacza, dość powszechne w translatoryce zjawisko łagodzenia rejestru stylistycznego uzyskuje szczególne znaczenie w tłumaczeniu queerowym, ponieważ „wulgarny, przekraczający standardy przyzwoitości język jest często stosowany w dyskursie queerowym do przekraczania normatywności i budowania własnej, queerowej, niezależnej narracji”³⁸. Podmiot tłumacz, przejmując pałeczkę od podmiotu autora, dokonuje gestu mającego wydzźwięk zarówno kulturowy, jak i obywatelski. Szczególne znaczenie w tym kontekście uzyskuje przytoczona we wstępie

35 W kontekście tłumaczenia współczesnej literatury polskiej na języki słowiańskie nasuwa się porównanie z czeskim tłumaczeniem *Pawia królowej* D. Masłowskiej dokonanym przez Bářę Gregorovą, aczkolwiek w tym przypadku raczej trudno mówić o spójnej i świadomej strategii tłumacza. Zob.: I. Mroczek, 2012: *Kilka uwag o czeskim przekładzie „Pawia królowej” Doroty Masłowskiej*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 3, cz. 1, s. 37–38.

36 I. Even-Zohar, 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim...*, s. 198.

37 M. Król, 2016: *To queer or no to queer?...*, s. 10–11.

38 Ibidem, s. 17.

obserwacja I. Evena-Zohara na temat najważniejszych pisarzy danej epoki tworzących najbardziej wyraziste tłumaczenia. A. Bondar traktuje bowiem zjawisko *Lubiewa* nie jako tłumacz rzemieślnik troszczący się o komfort czytelnika, lecz jako twórca pracujący nad poszerzaniem horyzontów rodzimej literatury — nawet kosztem decyzji, które mogą być odebrane jako prowokacyjne i subwersywne.

Literatura

- Ârmak O., 2016: *Gomoerotizm u sûrrealističnih onejričnih svitah Emmi Andriëvs'koï*. „Ridnij kraj”, nr 1 (34), s. 100—104.
- Babiński G., 1997: *Pogranicze polsko-ukraińskie: etniczność, zróżnicowanie religijne, tożsamość*. Kraków, Nomos.
- Bratkowski P., 1996: *Nie mamy takiego pisarza*. „Gazeta Wyborcza”, nr 56, s. 10.
- Burák S., 2017: *Potočna statistika knigovidannâ: perše pivriččâ 2017 roku*. „Višnik Knižkovoï palati”, nr 7, s. 3—10.
- Dawidowicz-Chymkowska O., oprac., 2017: *Ruch Wydawniczy w Liczbach*. T. 63: *2016 Książki*. Warszawa, Biblioteka Narodowa.
- Dyzak A.S., 2012: *O socjolekcie gejów (na podstawie powieści Michała Witkowskiego „Lubiewo”)*. W: M. Karwatowska, J. Szpyra-Kozłowska, red.: *Oblicza płci. Język, kultura, edukacja*. Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 29—42.
- Even-Zohar I., 1978: *Papers in Historical Poetics*. Tel Aviv, The Porter Institute for Poetics and Semiotics Tel Aviv University.
- Even-Zohar I., 2009: *Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim*. M. Heydel, przeł. W: M. Heydel, P. Bukowski, red.: *Współczesne teorie przekładu. Antologia*. Kraków, Znak, s. 197—203.
- Expressen Kulturs queera litteraturkanon*, [online]. „Expressen”, 31.06.2015. Dostępne w Internecie: <https://www.expressen.se/kultur/expressen-kulturs-queera-litteraturkanon/> [dostęp: 23.02.2019].
- Gribanov A., 2018: *Rajdužna kniga*. Kiïv, Centr „Naš svit”.
- Grochowski M., 1996: *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*. Warszawa, PWN.
- Harvey K., 1998: *Translating Camp Talk: Gay Identities and Cultural Transfer*. „The Translator”, t. 4, nr 2, s. 295—320.
- Harvey K., 2000: *Gay Community, Gay Identity and the Translated Text*. „TTR: traduction, terminologie, rédaction”, t. 13, nr 1, s. 137—165.
- Îrina Šuvalova ta Oles' Barliġ: *Brakuê golosu samoï LGBT-spil'noti*, [online]. Dostępne w Internecie: https://upogau.org/ru/ourview/ourview_1874.html [dostęp: 23.02.2019].

- Iwasiów I., 2001: *Wokół pojęć: kanon, homoerotyzm, historia literatury*. „Katedra”, nr 1, s. 98—121.
- Jackowiak A., 2014: *Poetyka (nie)wyrażalnego pożądania, czyli zarys historii powieści gejowskiej w Polsce na tle socjologiczno-kulturowym*. „Studia Europaea Gnesnensia”, nr 10, s. 169—194.
- Kaczmarek R., 2010: *Województwo śląskie — szanse dla regionu historycznego pogranicza w XX wieku*. „Górnośląskie Studia Socjologiczne. Seria Nowa”, nr 1, s. 52—69.
- Kamiński M., 2012: *Recenzja: „Wielki atlas ciot polskich” Michał Witkowski*. Dostępne w Internecie: <https://kultura.onet.pl/recenzje/recenzja-wielki-atlas-ciot-polskich-michal-witkowski/sj2zahn> [dostęp: 23.02.2019].
- Kasānčuk M.G., Lešins'kij Ė.B., 2008: *Analiz social'nih identičnostej čolovikiv, âki maūt'. Seks z čolovikami, v ukraïns'komu suspil'stvi (na prikladì Donec'koï oblasti)*. „Ukraïns'kij socium”, nr 3, s. 17—29.
- Król M., 2016: *To queer or not to queer?: teoria i praktyka tłumaczenia queerowego*. „Między Oryginałem a Przekładem”, t. 32, s. 9—23.
- Król M., 2018: *The traps of normativity: queer (and) translation praxis*. W: L. Harmon, D. Osuchowska, eds.: *Translation Studies across the Boundaries*. Berlin, Peter Lang, s. 129—142.
- Lemenger, 2006: *Andrij Bondar: „Mazohizm i nekrofilia — ce risi, âki vkorineni v ukraïns'komu harakteri”*. Dostępne w Internecie: <http://sumno.com/article/andrij-bondar-mazohizm-i-nekrofilija-tse-rysy-yaki/> [dostęp: 23.02.2019].
- Maërcik M., 2009: *Vtorgnennâ gomoseksual'nosti*. W: Ė. Šuvalova, A. Pozdnâkova, O. Barlig, red.: *120 storinok Sodomu. Sučasna svitova lesbi/ģej/bi literatura: Kvir-antologïâ*. Kiïv, Kritika, s. xv—xxv.
- Michał Witkowski, [online]. Dostępne w Internecie: <https://instytutksiazki.pl/literatura,8,indeks-autorow,26,michal-witkowski,229.html?filter=W> [dostęp: 23.02.2019].
- Mroczek I., 2012: *Kilka uwag o czeskim przekładzie „Pawia królowej” Doroty Masłowskiej*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 3, cz. 1, s. 32—44.
- Narižna V., 2009: *Antologïâ kak postupok*. „Gendernye issledovaniâ”, nr 19, s. 340—345.
- Pavličko S., 1999: *Diskurs modernizmu v ukraïns'kij literaturì*. Kiïv, Libid'.
- Potrykus-Woźniak P., 2010: *Słownik nowych gatunków i zjawisk literackich*. Warszawa, PWN.
- Striha M., 2006: *Ukraïns'kij hudožnij perekład: miž literaturoù j naciëtvorennâm*. Kiïv, Fakt.
- Szymczak M., red., 1999: *Słownik języka polskiego PWN*. T. 2. Warszawa, PWN.

- Szymił A., 2014: *Lovetown. Kilka uwag o angielskim tłumaczeniu „Lubiewa”*. „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka”, nr 23, s. 263—273.
- Śmieja W., 2008: *Kanon i kanony, czyli jak rozumieć pojęcie „literatura homoseksualna”?* „Teksty Drugie”, nr 1/2, s. 96—116.
- Šivalova Ľ., Pozdnákova A., Barlig O., upor., 2009: *120 storinok Sodomu. Sučasna svitova lesbi/gej/bi literatura: Kvir-antologija*. Kiïv, Kritika.
- Tymoczko M., Gentzler E., 2002: *Introduction*. W: M. Tymoczko, E. Gentzler, eds.: *Translation and Power*. Amherst and Boston, University of Massachusetts Press, s. xi—xxviii.
- Vitkovs'kij M., 2006: *Htivnâ*. A. Bondar, tłum. Kiïv, Nora-Druk.
- Warkocki B., 2007: *Homo niewiadomo. Polska proza wobec odmiennosci*. Warszawa, Wydawnictwo „Sic!”.
- Witkowski M., 2005: *Lubiewo*. Wyd. 2, popr. i uzup. Kraków, Korporacja Ha!art.
- Wojtasik P., 2016: *Homojęzyk w homopowieści. Psychologiczno-socjologiczne aspekty języka środowiska homoseksualnego na podstawie powieści „Lubiewo” Michała Witkowskiego*. „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Językoznawstwo”, cz. 12, s. 197—209.
- Zakrzewska-Verdugo M., 2016: *Przekład literacki jako problem filologiczno-kulturowy (na podstawie analizy tłumaczeń tekstów D. Maślowskiej, M. Witkowskiego i S. Shutego na język rosyjski)*. Niepublikowana praca doktorska. Ołomuniec.

Andrij Saweneć

Przekład na peryferiach kanonu literackiego i normy językowej:
ukraińska wersja *Lubiewa* Michała Witkowskiego

STRESZCZENIE | Artykuł skupia się na opublikowanym w roku 2006 tłumaczeniu powieści Michała Witkowskiego *Lubiewo* na język ukraiński dokonany przez Andrija Bondara. Przekład ten omawiany jest w kontekście realiów społecznych i kulturowych współczesnej Ukrainy. Wybór tłumacza będący gestem estetycznym skierowanym przeciwko tradycyjnym wzorcom i schematom w rodzimej kulturze znajduje logiczną kontynuację w warstwie językowej przekładu, którą cechuje peryferyjna — jak na standardy tłumaczenia w kulturze docelowej — tendencja do wulgaryzacji języka.

SŁOWA KLUCZOWE | literatura gejowska, kanon literacki, norma językowa, wulgaryzacja języka w przekładzie

Андрій Савенець

Переклад на периферії літературного канону і мовної норми:
українська версія «Хтивні» Міхала Вітковського

95

РЕЗЮМЕ | Стаття присвячена опублікованому в 2006 році українському перекладу роману «Хтивня» Міхала Вітковського, здійсненому Андрієм Бондарем, у контексті суспільно-культурних реалій сучасної України. Вибір перекладача, який є естетичним жестом, спрямованим проти традиційних взірців і схем у цільовій культурі, знаходить логічний вияв у мовному пласті перекладу, який відзначається периферійною, як на стандарти перекладу в цільовій культурі, тенденцією до вульгаризації мови.

КЛЮЧОВІ СЛОВА | гей-література, літературний канон, мовна норма, вульгаризація мови у перекладі

ANDRIJ SAWENEC | dr nauk humanistycznych, adiunkt w Katedrze Translatoryki i Języków Słowiańskich Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; badacz przekładu i tłumacz. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół kulturowych i społecznych aspektów przekładu artystycznego, teorii i praktyki przekładu poetyckiego oraz polsko-ukraińskich związków literackich. Opublikował m.in. monografię pt. *Poezja u perekladi: „ukraïns’ka” Šimbors’ka* (2006). Przełożył na język ukraiński wybory wierszy Wisławy Szymborskiej (edycje dwujęzyczne): *Versiâ podij / Wersja wydarzeń* (2005) i *Może, ce vse / Może to wszystko* (2011), a także zbiór poezji Józefa Czechowicza *Poema pro mîsto Lûblin* (2005) i antologię poetycką *Lûblin zдалâ, Lûblin zblis’ka* (2017); z języka angielskiego na ukraiński przetłumaczył powieści Salmana Rushdiego i Ernesta Hemingwaya. Współredaktor *Raportu o stanie kultury i NGO w Ukraïnie* (2012).